

ISSN 0350–185x
UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

КЊ. LXXIII, СВ. 3–4

Уређивачки одбор:

*др Јасна Влајић-Појовић, др Даринка Горџић-Премк, др Рајна Драгићевић,
др Најда Иванова, др Александар Лома, др Алина Ј. Маслова,
др Софија Милорадовић, др Мирослав Николић, др Слободан Павловић,
др Предраг Пијер, др Слободан Реметић, др Живојин Сијанојчић,
др Срејко Танасић, др Зузана Тојолићска, др Анајолиј Турилов,
др Викџор Фридман*

Главни уредник

Предраг Пипер

БЕОГРАД
2017

ISSN 0350-185x, LXXIII, св. 3–4 (2017)

UDK: 811.163.41'376.635

COBISS.SR-ID: 230969356

DOI:

Примљено: 11. марта 2017.

Прихваћено: 22. маја 2017.

Прегледни рад

ЉУДМИЛА В. ПОПОВИЋ*

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Катедра за славистику

АКТУЕЛНА ПИТАЊА КОГНИТИВНОЛИНГВИСТИЧКИХ ПРОУЧАВАЊА СРПСКОГ ЈЕЗИКА**

У раду су представљени основни резултати когнитивнолингвистичких истраживања српског језика за последњих десет година, од објављивања зборника *Когнитивнолингвистичка проучавања српског језика* (2007) у којем су језгровито представљени домети српских когнитивних лингвиста за претходни период. После увода, у којем је изложен поглед на суштину когнитивне лингвистике, следи осврт на рецепцију когнитивнолингвистичких истраживања у Србији, а затим су приказана достигнућа појединих српских лингвиста у тој области. Посебан акценат је стављен на граматичка проучавања српског језика у којима се успешно примењује теорија семантичких локализација Предрага Пипера. Истакнути су значајан напредак српске историјске когнитивне лингвистике, као и настојање да се когнитивна лингвистика сагледа у оквиру шире „фази“ лингвистике. Размотрена су когнитивнолингвистичка истраживања у дијалектологији, лексикологији, лексикографији, као и проучавања српског језика из когнитивнолингвистичке перспективе у етнолингвистици и лингвокултурологији. Притом се указује на принципијелне сличности и разлике између когнитивнолингвистичких и лингвокултуролошких истраживања српског језика, која се често ослањају на сличне методолошке поступке, пре свега на асоцијативни експеримент.

Кључне речи: когнитивна лингвистика, српски језик, граматика, историја језика, лексикологија, асоцијативни експеримент.

---

* ljudmila.popovic@fil.bg.ac.rs

** Рад је настао у оквиру пројекта 177022 *Народна култура Срба између Истока и Запада*, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

1. Суштина когнитивнолингвистичких истраживања

У својој књизи *Лексическая семантика. Синонимические средства языка* Јуриј Апресјан настојећи да објасни основни семантички закон који регулише исправно разумевање текста од стране примаоца, наводи следећи пример: *Хороший кондитер не жарит хворост на газовой плите* (АПРЕСЯН 1995: 13). Значење те реченице лако разуме сваки носилац руског језика захваљујући такозваном језичком знању (знању о језичким јединицама свих нивоа и правилима њиховог комбиновања и уланчавања), али и због познавања речника. Ствар, међутим, није тако једноставна као што изгледа на први поглед. Свака од наведених речи, како наводи Јуриј Апресјан, вишезначна је, што значи да прималац поруке мора у веома кратком року да се определи за једно од значења а да се притом његов избор подудари са значењима која је истим речима приписао говорник приликом кодирања информације.

Сложеност задатка који стоји пред примаоцем поруке може се приказати помоћу следеће табеле у којој су наведена значења сваке од речи у поменутој поруци.

	кондитер (посластичар)	жарить (пржити)	хворост (суво пруће)	газовий (гасни)	плита (плоча)
1	онај који спрема <i>йосласѝице</i>	спремати храну на каквој масноћи излажући је <u>високој</u> <u>температури</u>	суво пруће, грање	који се састоји од гасова	пљоснати комад чврстог материјала
2	онај који тргује посластицама	жећи, палити зрацима, вредином	печиво које се спрема путем <u>пржења</u> у дубоком уљу	који производи гас	кухињска пећ која служи за припремање <i>хране</i>
3	онај који поседује посластичарницу			који користи енергију добијену <u>сагоревањем</u> гаса	

Комбинаторика показује да укупан број могућих уланчавања значења речи чак и у тако кратком исказу даје $3 \times 2 \times 2 \times 3 \times 2 = 72$ могућности његове интерпретације. Без обзира на велики број могућих тумачења, познавалац руског језика без грешке декодира његов садржај: 'добар посластичар не припрема пециво у дубоком уљу на плинском шпорету'. Јуриј Апресјан тврди да непогрешива интерпретација текста проистиче из понављања заједничких семантичких елемената речи у реченици. Тако се *припремаџи* (издвојено у табели масним словима) у семантичкој структури свих речи понавља четири пута, *храна* (издвојено курзивом) се понавља четири пута, а *загревање* (издвојено подвлачењем) се понавља трипут. Основни семантички закон разумевања текста темељи се на принципу семантичког слагања (значење речи се непогрешиво декодира у контексту), а то значи да се приликом семантизације сваког исказа бира варијанта са максималном редуванцом семантичких елемената (АПРЕСЈАН 1995: 14).

Навешћемо други пример исказа. Овог пута у питању је поезија: *Теби идем. Сенка иза мене. / Месећ срјом оџвара ми сџазу*. Очигледно је да уколико пођемо од семантизовања последњег стиха користећи само правило семантичке редуванце, тј. од препознавања заједничких семантичких елемената речи, нећемо успети да схватимо њихово право значење. Ипак, сваки познавалац српског језика може превести ове стихове са језика поезије на језик доступан машини: 'месец осветљава мој пут док идем ка теби, сенка је иза мене'. Како бисмо дали исправно тумачење том исказу прибегавамо не само тзв. речничкој информацији, већ користимо наше целокупно знање које је засновано како на енциклопедијским чињеницама, тако и на личном искуству. Енциклопедијско знање нам говори да је у питању положај Месеца у којем је видљив само уски део Месечевог круга, налик српу. Песник персонификује месец, додељује му улогу жетеоца те користећи поступке метафоре и метонимије обликује поетску слику. Читалац, који можда никад није уживо видео срп, захваљујући енциклопедијском знању, зна да се он користи за кошење траве. Међутим, како би песничка слика оживела, неопходно је и индивидуално знање – интерпретатор замишља ноћ пуну месечине, стазу обраслу травом и човека који иде по њој неком у сусрет. Притом читалац полази од личног икуства, било да је сам био у сличној ситуацији било да ју је визуализовао захваљујући призору који је видео на слици, филму итд. Та слика покреће у њему читав низ успомена и асоцијација.

Наведене илустрације механизма декодирања језичке поруке дочаравају разлике између структуралне семантике и когнитивне лингвистике, а у ширем смислу између логичке и експеријенцијалне когнитивне лингвистике које представљају две фазе у њеном развоју (Болдырев 2004: 21). Ако се прва ослања на синтагматске и парадигматске односе између објективних семантичких обележја у саставу језичких јединица чијим повезивањем долази до интерпретације садржине, друга полази од целокупног експеријенцијалног контекста у којем се знак јавља. Под експеријенцијалним контекстом се подразумева најшире окружење у којем се јавља језички знак као производ колективне али и индивидуалне сазнајне делатности, те се целокупни дискурс такве делатности, која је садржана у разгранатим асоцијативним низовима, оквирима, гнездима, сценаријима, актуализује сваки пут када желимо да искажемо оно што мислимо и осећамо или желимо то да разумемо.

Когнитивна лингвистика омогућава нам, и у томе је њена основна предност у односу на остале лингвистичке парадигме, да одредимо како човек доживљава стварност, концептуализује своје искуство које настаје у додиру са њом и на који начин преноси потоње другима. Ова дисциплина први пут посматра језички знак као производ како колективне тако и индивидуалне сазнајне делатности и настоји да одговори на питање на који начин се та два искуства спајају, тј. како се повезују вербалне репрезентације које припадају језику као колективном комуникацијском средству и индивидуалне менталне репрезентације које су вербализоване или делимично вербализоване. Когнитивна лингвистика помаже да препознамо механизме који омогућају да језик буде истовремено колективан и индивидуалан. Другим речима, ова релативно млада лингвистичка дисциплина трага за научним методама помоћу којих се може истражити међупростор између онога што је одређено структуралистичким појмовима *langue* и *parole* (DE SAUSSURE 1971: 37–39), простор који настаје стапањем двају светова – имагинарног и реалног. Граница између тих светова чини свет за себе, она упућује на нешто што би се могло дефинисати као говорников језички коефицијент који одређује разлика између оног што је он желео посредством језика исказати и оног што је успео да изрази, односно онога што се у поруци може прочитати.

Когнитивна лингвистика одговара на изазове, које пред њу поставља тако сложени задатак, обилно користећи резултате до којих се дошло у другим научним дисциплинама, првенствено оним у чијем

је центру пажње човек јер човек осмишљава свет полазећи од оног што му је најближе – од самог себе.

На основу овог краћег увода у представљање предмета нашег истраживања можемо закључити да је когнитивна лингвистика интердисциплинарна научна парадигма, једна од бројних грана лингвистике које настају као последица проучавања језика као инструмента стицања, чувања и преношења информација о природи, човеку и друштву¹. Иако се језик проучава са тог аспекта и у оквиру других лингвистичких праваца, особеност когнитивне лингвистике се састоји у томе да је у њој први пут постављен циљ разраде појмовно-методолошког апарата који би омогућио да се функција концептуализовања стварности у језику истакне у први план те да се не проучава интуитивно, као што је то био случај у истраживањима Вилхелма фон Хумболдта, Александра Потебње, Жана Бодуена де Куртенеа, Карла Билера и других истакнутих представника психологизма у лингвистици, већ циљно, као и да се тежиште анализе помери на механизме вербалног, а тиме и мисаоног, уобличавања информације која је доступна људској перцепцији. У овом случају ради се о систематичном и методичном проучавању једне од најзагонетнијих области људског деловања која обухвата процесе концептуализације, организације знања полазећи од индивидуалног и колективног искуства, размене потоњег у процесу комуникације.

2. Рецепција когнитивнолингвистичких истраживања у Србији

Когнитивна лингвистика у савременом схватању те научне дисциплине узела је маха седамдесетих година 20. века, а 1989. година сматра се годином њеног уобличавања као самосталне научне дисциплине, јер је управо тада створена Међународна асоцијација когнитивних лингвиста (*International Cognitive Linguistic Association – ICLA*). Њено гласило, часопис *Cognitive Linguistics*, излази од 1990. године. Данас слична удружења постоје у бројним европским земљама, Русији, Кини итд. У међувремену су се појавили и други водећи когнитивнолингвистички часописи, као што су *Вопросы когнитивной лингвистики*, гласило Руске асоцијације лингвиста-когнитолога (*Российская ассоциация лингвистов-когнитологов – РАЛК*),

---

¹ Тако је Дирк Герартс одредио задатке когнитивне лингвистике у предговору првом броју часописа *Cognitive Linguistics* (GEERAERTS 2006: 3).

који излази од 2004. године. Отприлике у исто време, 2005. године, покренут је и *Language and Cognition*, часопис Асоцијације когнитивних лингвиста Велике Британије (*UK Cognitive Linguistics Association – UKCLA*). Резултати когнитивнолингвистичких истраживања се излажу на бројним међународним конференцијама, чији зборници радова су такође богат извор података о томе где се данас налази ова перспективна и, нажалост, модерна област лингвистике.

Иако је когнитивнолингвистички теоријско-методолошки апарат разрађен првенствено у радовима тзв. западних, пре свега, америчких лингвиста, филозофа и психолога, као логички производ развоја онога што је одређено као контекстуализација језика, когнитивнолингвистичка истраживања руских колега не заостају за њима у настојању да пруже том правцу савремене лингвистике солидну теоријску основу². Како истичу сами руски когнитолози, њихова парадигма се разликује у односу на такозвану западну, првенствено због разраде основа теорије номинације (Кубрякова 2004), која је створила теоријско-методолошку основу за даља истраживања тог типа. На руску и, шире узев, славистичку когнитивистику значајно су утицала семиолошко-семантичка истраживања Јурија Апресјана (Апресян 1995), семиолошка граматика Јурија Степанова (Степанов 1981), теорија говорног мишљења Соломона Кацнелсона (Кацнелсон 1972), психоллингвистичке теорије Александра Лурије (Лурия 1975), теорија логичке анализе језика Нине Арутјунове (Арутјунова 2004), а у граматичким истраживањима – теорија функционално-семантичких поља Александра Бондарка (Бондарко 2005), која је умногоме блиска теорији прототипично организованих категорија,

---

² Занимљива је чињеница да је већ 1988. године, дакле годину дана пре одржавања прве међународне научне конференције лингвиста-когнитолога у Немачкој (Дуизбург) 1989. године, која се сматра годином конституисања когнитивне лингвистике, у Москви излази 23. број чувеног зборника *Новое в зарубежной лингвистике* који је у целини посвећен питањима те нове лингвистичке дисциплине. Управо кроз одабране текстове објављене у том издању већина руских лингвиста могла је да се упозна са радовима водећих америчких и западноевропских когнитивиста. Напоменућемо да се радило о годинама тзв. застоја, када се у бившем Совјетском Савезу тешко долазило до западних лингвистичких издања, а зборник *Новое в зарубежной лингвистике* био је практично једини извор знања о правцима истраживања америчких и западноевропских лингвиста. Између осталог, та чињеница објашњава зашто током 20. века није било правог дијалога између западних лингвиста и оних који су живели у земљама социјалистичког табора, те су многа истраживања обављана паралелно, а слична запажања о језичким чињеницама су приказивана у оквиру теоријско-методолошких приступа који су често у бити веома слични, иако се формално разликују.

али се развијала независно од когнитивне лингвистике. Мисао о хијерархијски устројеним граматичким категоријама је заједничка за оба приступа, било да се полази од појма центра и периферије, било од прототипа и периферије, профила и базе и сл. Треба напоменути да су неки од поменутих аспеката истраживања подједнако заступљени у радовима представника Истока и Запада, а оно што је уочљиво у истраживањима руских колега јесте дубоко залажење у теоретска питања настајања мисли, где се инсистира, и с правом, на разликовању менталних од вербалних репрезентација (Кубрякова 2012: 95–113).

Богатство савремене лингвистичке славистике видимо у њеном оријентисању како на западне тако и на словенске истраживаче те су у радовима когнитивнолингвистички усмерених слависта имена западних когнитивиста подједнако честа као и имена словенских научника. У контексту рецепције когнитивнолингвистичких истраживања у Србији, као илустрација ширине тог процеса, може се навести хрестоматија из когнитивне лингвистике *Језик и сазнање*, која се појавила захваљујући напорима Душке Кликовац и Катарине Расулић (2014), водећих представница српске когнитивне лингвистике. Хрестоматија је намењена полазницима предмета Когнитивна лингвистика и Метафоре у мишљењу и језику, које њени састављачи предају од 2011. године у оквиру докторских студија на Филолошком факултету у Београду. Значај ове хрестоматије је огроман, јер она пружа могућност и докторандима и другим истраживачима да се упознају са основама теоријско-појмовне парадигме когнитивне лингвистике полазећи од антологијских текстова аутора који су постулирали основне принципе те дисциплине³. Међутим, чињеница да се у овој антологији није нашао ниједан представник лингвистичке славистике, осим Американке Лауре Јанде⁴, помало забрињава јер се таквим избором имплицира да потоњи нису значајно допринели развоју когнитивне лингвистике. Са друге стране, намеће се

---

³ Појављивање такве антологије свакако доприноси популаризацији когнитивнолингвистичких истраживања у Србији, која се промовишу и путем јавних предавања, попут циклуса предавања Катарине Расулић одржаног у организацији Центра за предавачку делатност Задужбине Илије М. Коларца од 18. 11. до 9. 12. 2013. године, а којим су обухваћене следеће теме: *Зрело доба когнитивне лингвистике; Просторне метафоре; Човек у мейнимијском огледалу; Међујезички појмовни амалгами*.

⁴ Лаура Јанда је заступљена у хрестоматији радом који је посвећен анализи датива у чешком језику. Полазећи од резултата те анализе ауторка изводи закључке о зракастој концептуализацији категорије падежа (Расулић, Кликовац 2014: 437–458).

питање: ако се у антологији наводи студија о семантици оквира Чарлса Филмора (РАСУЛИЋ, КЛИКОВАЦ 2014: 73–104), који се условно може сматрати представником когнитивизма, али је значајно утицао на његов развој, зашто се онда нису поред њега нашли и изводи из антологијских радова Александра Бондарка, аутора теорије која је заснована на тзв. „мекој категоризацији“ граматичких елемената. Бондаркова теорија функционално-семантичких поља, попут сличних когнитивистичких приступа, полази од издвајања код свих елемената скупа заједничке функције која је најизраженија код прототипа. У когнитивнолингвистичку хрестоматију с пуним правом би се могли уврстити радови Јурија Апресјана, чија семиотика постулира појам посматрача у интерпретативној семантици а који је у складу са Ланкеромовом теоријом издвајања или Талмијевом представом фокусирања. Да не помињемо теорију концепата Јурија Степанова, теорију референције Нине Арутјунове, односно теорију номинације Јелене Кубрјакове, аутора речника когнитивних термина (КУБРЈАКОВА 1997), навелико цитираног међу српским лингвистима. У сличну антологију могли би се уврстити и српски лингвисти попут Предрага Пипера, аутора теорије семантичких локализација, Милорада Радовановића са његовим сјајним текстовима о фази лингвистици, као и Јасмине Грковић-Мејдор, која уводи у когнитивнолингвистичка истраживања српског језика дијахронијску димензију. Разумљиво је да радови свих наведених аутора не могу стати у један том, те нас та чињеница наводи на помисао да ћемо наћи поменуће лингвисте у другој књизи ове хрестоматије или њој сличне.

3. Теорија семантичких локализација Предрага Пипера

Когнитивна лингвистика у Србији има свој ток који је усклађен са њеним развојем у свету. Домети српске когнитивне лингвистике систематизовани су и изложени у зборнику *Когнитивнолингвистичка истраживања српског језика* (ПИПЕР 2007), који је изашао као прва књига у серији *Српски језик у светлу савремених лингвистичких теорија*. Уредник те серије, као и самог зборника, академик Предраг Пипер у уводном чланку, који садржи осврт на когнитивнолингвистичка истраживања у Србији до 2006. године, напоменуо је: „Когнитивнолингвистичка и сродно усмерена проучавања српског језика обухватају, с једне стране, истраживања која проблемски припадају области когнитивне лингвистике иако без (сасвим) експлицитног упоришта у метајезику КЛ и, с друге стране, истраживањима

која су когнитивнолингвистичка. Прва једним делом претходе утемељењу КЛ као засебног лингвистичког правца, а једним делом постоје напоредо с њим“ (ПИПЕР 2007: 14). Такво стање ствари запажамо и у периоду који је протекао од објављивања поменутог зборника до данас. Наш задатак видимо не само у томе да следећи издвојене оријентире поменемо најзначајнија истраживања која су настала у српској когнитивној лингвистици за последњих десет година, већ и да настојимо да покажемо како се она преплићу са другим правцима савремене лингвистике, као и да укажемо на особености сваке од тих дисциплина.

Когнитивна лингвистика природно је израсла из настојања да се семантика постави као полазна тачка за граматичка истраживања, што је било у складу са одговором на формализована граматичка истраживања која су јој непосредно претходила. Смештање семантике у угао посматрања граматичких структура, као и контекстуализација језичког знака, која се, између осталог, огледа у Филморовом појму пресупозиције, биле су прве назнаке формирања новог приступа језику, који је Дирк Герартс (GEERAERTS 2010) назвао *реконтекстуализација*. Потоња, као процес враћања елемената језичког система у контекст комуникације, супротставља се *деконтекстуализацији* језичког знака, тј. његовом посматрању независно од семантичког и прагматичког контекста, а управо је такав приступ преовладао у лингвистици у периоду који је претходио појављивању првих когнитивнолингвистичких радова (ИСТО).

Настојање да се граматичке појаве семантички интерпретирају нашло је свој израз и у домаћој лингвистици, пре свега у локалистичком учењу Предрага Пипера. Основе овог приступа изложене су у два књигама посвећеним анализи заменичких прилога у словенским језицима, а које су настале осамдесетих година 20. века (PIPER 1983, ПИПЕР 1988). Свој коначни облик теорија је добила у књизи *Језик и његов простор*, која је доживела два издања у истакнутој серији књига *Библиотјека XX век* (PIPER 1997/2001). Ова монографија је, према речима Милорада Радовановића, „најпотпуније наше дело о овој теми. Па и шире, у славистици уопште“ (РАДОВАНОВИЋ 2015: 27). Разради оног што је данас у српској лингвистици познато као *теорија семантичких локализација* академик Пипер је посветио значајан део свога научног опуса, што у наведним монографијама, што у оквиру многобројних студија, расправа и чланака. Научник је издвојио просторне метафоре у језику, али и у простору текста, односно, сагледао је метајезички простор у којем се и сама локализација

посматра као лингвистичка метафора. Књига *Језик и њпросѝор* постаје једна од најцитиранијих у српској лингвистици, а сама теорија се успешно примењује како у граматичким тако и у лексиколошким истраживањима. Иако теорија није когнитивистички конципирана, мада је подударна са сличним когнитивним теоријама које су настале сасвим независно од ње, она се често користи и као методолошки основ когнитивнолингвистичких истраживања.

Суштина теорије семантичких локализација, чији је значај за развој когнитивне лингвистике у Србији већ био истицан у ранијим истраживањима (ПИПЕР 2007), није само у указивању на значај уочавања универзалних просторних релација у граматичким категоријама које их експлицитно не изражавају, већ и у томе да се помоћу ње релативизира само граматичко значење, те се оно доводи у везу са појмом опсерватора који је садржан како у оријентури, који локализује одређени објекат у односу на локализатор, тако и у локализатору, чији избор такође зависи од концептуализатора-посматрача. Рецимо, категорија градуелности, која има у словенским језицима различите граматичке изразе – од придевске компарације као најучљивијег случаја градуелности, до аспектуалне категорије акционалности, где је степеновање у глаголској семантици садржано имплицитно, може се темељно описати с обзиром на кључне елементе локализације. Приликом градуирања као локализатор служи одређен еталон норме од којег се полази. Тај еталон може бити заснован на енциклопедијском знању, али и на индивидуалном говорниковом искуству, те се у самој суштини градуелности опет налази спој енциклопедијског знања и индивидуалног искуства чији контекст одређује оквире проучаване појаве, а што је сасвим у духу когнитивне лингвистике.

Предности коришћења теорије семантичких локализација у когнитивнолингвистичким истраживањима предочава значајан рад Предрага Пипера о граници. Ово истраживање је проистекло из посматрања језика са аспекта природних феномена који се покоравају универзалним законима. Студија „Граматика границе“ је објављена 2008. године (ПИПЕР 2008) и спада у оне радове који одсликавају ауторов допринос теорији језика. Она представља успешан спој оригиналног ауторовог учења о семантичким локализацијама и теорије дефокусирања, која је најближа савременој психолингвистици и когнитивној лингвистици. Фокусирање и дефокусирање границе се поставља као јединство супростављених тенденција у језику, али и у сазнајном поступку у целини. Иако се у раду експлицитно говори

о проблему фокусирања границе, питање дефокусирања се намеће имплицитно – кроз истицање важности референтне тачке чији положај релативизује границу. Притом се интерпретација граматичког материјала заснива на лексичкој анализи средстава која упућују на границу, што намеће питање о граматикализацији тих средстава у смислу дефокусирања њихове лексичке семантике и пребацавања фокуса на граматичку функцију.

Монографије Предрага Пипера *Лингвистичка русистика: студије и чланци* (2012) и *Лингвистичка славистика* (2014) могу се посматрати као два тома сабраних дела у којима је систематизовано и језгровито представљено оно што чини суштину лингвистичке славистике данас. Значајно место у њима је додељено и разрађивању теорије семантичких локализација. Уочавање и опис таквих семантичких категорија као што су ексцесивност и ексцептивност проистичу из ауторовог сагледавања језичких појава са аспекта горње или доње границе категорије којој те појаве припадају. Овим радовима се продубљује истраживање просторне метафоре у граматичком метајезику, зацртава пут ка проучавању граматикализације, акцентује питање развојног пута који пролази језички знак од дефокусирања лексичког значења до фокусирања оног које му је наметнуто у граматичкој категоризацији.

Теорија семантичких локализација нашла је своју примену у српској граматици, почев од колективне *Синтаксе савременог српског језика* у редакцији Милке Ивић (Пипер и др. 2005), која је заснована на принципима просторног сагледавања реченице и њених конститутивних елемената (в. поглавља линеаризација, синтакса падежа, и посебно други део књиге који је насловљен *Од садржаја ка облицима простије реченице*, у чијој је основи настојање да се површинске синтаксичке структуре посматрају с упориштем у категоријима антропоцентричности, локализације, градуелности и сл.), до монографских истраживања како српског језика, тако и оних контрастивно постављених.

4. Контрастивна когнитивнолингвистичка истраживања српских лингвиста

У монографији *Језичка слика стварности. Когнитивни аспекти контрастивне анализе* (Поповић 2008) теорија семантичких локализација се користи за поређење граматичке категорије акционалности, која раније није привлачила пажњу српских лингвиста. У поменутој

монографији акционалне глаголске класе су описане контрастивно, у поређењу са украјинским језиком, а у основи аспектуалних карактеристика сагледавају се универзални просторни чиниоци. У истраживању се полази од просторне концептуализације радње као тродимензионалног контејнера у којем се у зависности од перспективе посматрања профилишу одговарајуће координатне осе. Акционална значења глагола се посматрају кроз спацијалне показатеље, конкретно кроз однос према граници која може бити лоцирана на хоризонталној оси (тако се издваја проспективна, почетна, интра-терминална, завршна и ретроспективна фаза радње), вертикалној (степен интензитета радње) или граници тродимензионалног простора. У последњем случају се издваја кретање од линије границе омеђене запремине ка центру замишљеног простора, тј. центрипетално, којим се могу просторно одредити кумулативне радње, и супротно, центрифугално кретање – од центра ка граници имагинарног простора, којим се могу метафорички описати дистрибутивни глаголи. Концептуализује се оријентација на постизање границе у целини (термитативни, комплетивни глаголи), линеарност (континуативи, прогресиви) или рашчлањеност радње (дистрибутивни, мултипликативни, итеративни глаголи) итд. (Исто: 157–162).

Један од циљева који је поставио пред себе истраживач у поменутој монографији састоји се у томе да укаже на то да се акционална значења глагола у словенским језицима ослањају на метафоричко осмишљавање просторних односа. Стога је у њој понуђен опис просторних значења глаголских префикса који у циљном домену служе изражавању аспектуалних карактеристика. Истраживање је показало да се исте просторне карактеристике могу различито преосмишљавати у аспектуалне чак и у тако блиским језицима као што су словенски – српски и украјински. Иако се репертоар префикса и одговарајућих глаголских облика, као и њихова просторна концептуализација, углавном подударају у оба језика, постоји снажна тенденција ка аспектуалном преосмишљавању просторних односа у источнословенским језицима, где је репертоар облика за исказивање акционалних карактеристика разноврснији а њихова фреквентност већа. На пример, префикс *за-* у украјинском језику, између осталог, служи за творбу тзв. интензивно-резултативних глагола са наглашеним профилисањем горње (интензитет) и десне (резултативност) границе концептуализоване радње. Он је основни носилац семе пејоративне конотације у вези са претераним обављањем радње. Много је фреквентнији него резултативни префикс *за-* у српском језику (*залечити*,

зайојийи и сл.), а додаје се практично на све мотивационе основе без ограничења: *заликувати, заговорити, заносіти, заїздити, засмикати*. Пејоративна конотација овог префикса у интензивно-результативном значењу условила је његову фреквентност у формирању жаргонских облика (*забембати, задовбати, заканати, заманати, замахаати*) у значењу 'досадити услед обављања одређене радње' (Исто: 217). Због поменуте резервисаности негативне конотације за интензивно-результативним облицима са префиксом *за-* у украјинском језику и одсуством такве (у већини случајева) код српског аналогног префикса долази до појаве међујезичке паронимије, тј. до неподударности у семантичкој структури формално идентичних облика, на пример, украјински глагол *заликувати* значи 'довести у лоше стање погрешном терапијом', док српско *залечити* значи привремено излечити, уп.: (укр.) *Тебе тут не вилікують, а залікують* 'Овде те неће излечити, штавише погоршаће твоје стање'; *Она йрєба да залєчи ранє јучєрашњєг йєраза* (РМС 1990: 2, 147). Украјински глагол *запоїти* може да се односи на конзумирање алкохолног пића само уз негативну конотацију, док српско *зайојийи* значи 'дати коме да пије', уп.: (укр.) *Запоїли хлопця до нестями* 'Напили су момка до несвести', *Враїи се с йуним куйїлом воде... Придижє болєсника и зайоїи га* (РМС 1990: 2, 193).

Таквим и сличним запажањима обилује поглавље *Од концепційуализајора ка мєнїалним констїрукцијама* у поменутој монографији (Поповић 2008: 153–277), што показује да когнитивнолингвистичка истраживања у српској лингвистици подразумевају и нови приступ опису граматичких категорија. Когнитивнолингвистички приступ се показује као изузетно сврсисходан када се контрастивно описују категорије чији се обухват у језицима који се пореде не подудара. У том смислу можда би се могло размишљати о когнитивистички усмереном контрастивном опису и других граматичких категорија, рецимо глаголске категорије времена у српском и источнословенским језицима где, као што је познато, постоји значајно неподударање у парадигми темпоралних облика и њихових функција.

Теорија семантичких локализација као модел успешно се користи и приликом израде докторских дисертација. Као пример могу послужити дисертације Милене Ивановић *Акционалносїи у украјинском и срїском језику*, која је одбрањена 2014. године на Филолошком факултету у Београду (ментор – Људмила Поповић), и Луке Меденице *Незамєнички йрилози у срїском и руском језику*, која је одбрањена на Филолошком факултету у Београду 2015. године, а настала је под менторством академика Предрага Пипера.

Дисертација Милене Ивановић чини основу књиге *Акционалности: семантика и форма* (2016), у којој ауторка, између осталог, с упориштем у теорији семантичких локализација анализира акционалне градуелне модификације српских и украјинских глагола, те их дефинише као модификације процесуалних обележја ситуације у правцу указивања на њихов однос према градуелном локализатору који може бити одабран (ређе) или нормативан (чешће). Истовремено ауторка истиче да градуелност није акционална категорија у оном смислу у којем су то, рецимо, категорија фазности или детерминативности, али градуелне модификације ситуације исказане глаголом на један или други начин модификују и њене аспектуалне карактеристике. С обзиром на природу локализатора, ослањајући се на претходна истраживања ТСЛ, ауторка разликује селективно и нормативно степеновање, а издваја и тзв. динамичко степеновање. Милена Ивановић сматра да је за степеновање процесуалних обележја карактеристично изражавање на лексичком нивоу (градуелно значење садржи се у семантици саме глаголске лексеме), али и синтаксичком (спој предиката и одговарајуће одредбе и сл.). Ауторка истиче да постоји више творбено маркираних класа глагола код којих је доминантна градуелна сема уз друге акционалне семе, као што су мајоративи, еволутиви, фактитиви, различите врсте интензива и деинтензива, суфицитни и дефицитни ексцесиви, сатуративи и сл. (Исто: 251–309).

Сличној теми је посвећен и рад Милене Ивановић „Степеновање у сфери глагола“ (Ивановић 2015), где се на основу теорије семантичких локализација анализирају творбено-лексичка средства изражавања степеновања у сфери српског глагола.

Дисертација Луке Меденице *Незаменички њрилози у српском и руском језику* (Меденица 2014), посвећена је опису прилога са просторним значењем у сродним словенским језицима. Циљ дисертације представља утврђивање подударности, сличности и разлика у обележавању просторних односа путем одговарајућих лексичких и граматичких средстава. Приликом одређивања просторних односа на основу кинетичког и оријентационог аспекта коришћена је теорија семантичких локализација Предрага Пипера. Истраживач се ослања и на друге когнитивнолингвистичке теорије које су настале како на енглеском тако и на руском језичком подручју, стога његова дисертација представља успешан резултат примене домета савремене когнитивне лингвистике у анализи оригиналне грађе. Сличан круг питања Лука Меденица, који припада млађој генерацији београдских слависта, решава и у серији радова, објављених како у

српским тако и у страним издањима (Меденица 2013, 2015, 2015a). Посебно привлачи пажњу идеја овог истраживача да осмисли тројезични речник основних когнитивнолингвистичких појмова на српском, енглеском и руском језику, која је проистекла из практичне потребе да се разреши њихово тумачење за потребе истраживања. Нацрт таквог речника приложен је у поменутој дисертацији, а оваплоћење ове идеје значајно би допринело квалитетном развоју српске когнитивне лингвистике.

Овде укратко представљене монографије и дисертације одражавају тежњу београдских слависта да се у домаћој лингвистици когнитивистика у споју са функционално-семантичком анализом успешно примењује и у контрастивној анализи, што се показало веома корисно када су у питању језици који су генетски сродни и типолошки блиски.

Занимљиво је са тог аспекта и настојање да се теорија семантичких локализација повеже са прагматичким показатељима језичке комуникације, што се може видети у радовима српске лингвисткиње Тијане Ашић, а првенствено у њеној монографији *Espace, temps, prépositions* (Ашић 2008), где је предочена типолошка анализа предлога у француском, енглеском, српском и другим словенским језицима, али и у свахилију, у језику кикију, јапанском, арапском и др. У свом истраживању Тијана Ашић делимично побија основни когнитивистички постулат да просторне релације у целини одређују темпоралне, те настоји да издвоји универзалне показатеље предлошке семантике, међу којима види концептуалне примитиве: небројиво-бројиво, статичко-динамичко, контакт и садржавање, који, према мишљењу ауторке, оптимално описују обухват предлошког значења.

Сличну проблематику, али на материјалу заменичких прилога у српском језику, ауторка смешта у центар пажње у радовима који су настали касније (Ашић, Corblin 2014; Ашић 2015). У студији која је посвећена просторној семантици заменичких прилога *овде*, *ишу* и *ишамо* у српском језику (Ашић 2015), налазимо занимљиво запажање о томе да приликом процене локалистичког обухвата тих заменица треба поћи од таквих показатеља као што су релевантност простора у одређеном ситуативном контексту. Тако ће прилог *овде*, према мишљењу овог истраживача, бити индексалне природе, док *ишу* то неће бити. Потоњи заправо упућује на простор који је најрелевантнији за говорника, о чему сведочи његова употреба ван деиктичког контекста, тј. тамо где на његовом месту не можемо употребити други индексални маркер, попут *овде* или *ишамо*. Рецимо, у примерима

Сћање је врло шезко и кайшасирофа је шу/*овде/*шамо; Ако није завршила факултети, шу/*овде/*шамо је (негде); Они су шу/*овде/*шамо по висини; Душан има 30 кила. Урош је шу/*овде/*шамо прилог *шу* се користи у оном смислу, у којем одређује просторну проксималност, тј. указује на место које је најлакше достићи, што се метафорички преноси на апстрактније домене. Исти прилог у другом контексту може указивати на проксималност времена или количине те истиче показатеље који су релевантни за говорника (Исто 2015: 130).

Тежња да се когнитивнолингвистички постулати укључе у анализу граматичке категорије аспектуалности и времена лежи и у основи монографије Верана Станојевића и Тијане Ашић *Семантика и прагматика глаголских времена у француском језику* (STANOJEVIĆ, AŠIĆ 2008), чије је десето поглавље посвећено контрастивној анализи глаголских времена у француском и српском језику. Аутори монографије истичу да је њихово окретање прагматици приликом описа глаголских категорија условљено тиме што је у анализу ових категорија, по њиховом мишљењу, неопходно укључити и следеће параметре: 1) енциклопедијска знања која имају учесници у комуникацији; 2) комуникативну ситуацију; 3) способност да говорници извлаче закључке и недословно тумаче исказе (Исто: 21). Као што видимо, ови прагматички параметри се у великој мери преклапају са когнитивнолингвистичким принципима анализе. У овој монографији на себе скреће пажњу и позивање на Реја Џекендофа (Исто: 29), који у настојању да приближи аспектологију когнитивној лингвистици уводи просторне показатеље димензионалности и директивности у Вендлерову типологију глагола (JACKENDOFF 1992: 30).

5. Примена теорије семантичких локализација у истраживањима синтаксе српског језика

Теорија семантичких локализација лежи и у основи монографије *Категорија сћејена у српском језику. Сложена реченица* Марине Николић (2014), чију главнину чини докторска дисертација одбрањена јуна 2012. године на Филолошком факултету у Београду под менторством Предрага Пипера. Основу описаних разноврсних појава које се истражују у овој монографији чини семантичка категорија градуелности, те се иде путем који прати трансформисање дубинске семантичке структуре у површинске синтаксичке. Иако је ауторка одредила основни приступ свог истраживања као функци-

онално-семантички (Николић 2014: 32), упориште у теорији локализација, посматрање проучаваних синтаксичких појава са аспекта границе, фокусирање степеновања у граматички и сл. говори у прилогу просторном осмишљавању граматичких појава и у овом случају, што нас опет враћа когнитивизму. О томе непосредно има речи у следећим поглављима монографије: *Просторне метафоре у семантичкој категорији степена, Семантичка категорија степена у светлу теорије семантичких локализација, Применљивост теорије семантичких локализација у проучавању категорије степена* и сл. (Исто: 32–42). Образлажући употребу термина као што су прототип, просторна метафора и сл. у свом истраживању, ауторка истиче: „У ствари, користећи различите теорије које су по неким својим карактеристикама врло блиске, у тумачењу семантичке категорије степена покушавамо да повежемо теорију функционалне граматике и когнитивне лингвистике, најпре кроз теорију семантичких локализација, али и кроз друге теоријске и методолошке принципе“ (Исто: 38).

Теорија семантичких локализација упућује на такав приступ градуелности у чијој је основи одмеравање интензитета двају и више обележја. Обележје према којем се одмерава интензитет има функцију полазне вредности на замишљеној скали и служи као локализатор. На тој скали ауторка издваја нулти или еквативни степен поређења, те види еквативност као случај интралокализације, када се локализација врши унутар локализатора, као и диференцијални степен поређења, тј. екстралокализацију. Уп. пример интралокализације: *Издржао је више од свих, колико и Аћим Кајић* (Д. Ћосић/ Исто: 266), са примером екстралокализације: *Лауш је био суров, чак и више него што сам очекивала* (Д. Ненадић/ Исто: 266).

Поређење у цитираној монографији схвата се у најширем смислу, те се у разматрање укључују и оне реченице које се традиционално разматрају у оквиру других типова, напр. адверзативне: *Он је асистент, а она професор*, концесивне: *Иако имам власити стан, илаћам подстанарство јер сам и сама избеглица* (Политика 2000/ Исто: 273), ексцесивне: *Исувише је господин да би себи доустио тако недолично понашање* (Исто: 274), пропорционалне: *Што сам више гледао, мање сам видео* (Д. Ненадић/ Исто: 277) или консекутивне: *Ниво Дунава је у тој мери био да су њумни системи за хлађење агрегата термоелектране Дрмно у Косиоцу јуче осванули на сувом* (Политика: 2000/ Исто: 270). Могло би се рећи да ауторка полази од прототипичних компаративних реченица, како еквативних тако и диференцијалних, а затим следећи теорију се-

мантичких локализација, описује и периферију тог типа сложене реченице. Периферија обухвата реченице у којима се степеновање спаја са другим семантичким показатељима – адверзативношћу, консекутивношћу и сл., чиме се истиче разливеност границе између типова сложене реченице.

6. Дисертацијска истраживања у оквиру когнитивне граматике

Ако прегледамо дисертације које су одбрањене за последњих десет година, од 2007. до 2017. године, на Филолошком факултету у Београду, само је 9 од 366, колико је укупно одбрањено у том периоду, из когнитивне лингвистике, што и није тако велики број. Међу њима има и оних у којима се когнитивнолингвистичке методе комбинују са функционално-семантичким, попут поменутих дисертација Марине Николић, Милене Ивановић, Луке Меденице. Поменутих истраживањима тематски је блиска и дисертација Владана Павловића *Градијентности у синтаксичким конструкцијама у енглеском језику*, одбрањена 2012. године на Филолошком факултету у Београду под менторством Катарине Расулић (Павловић 2012). Ова дисертација још једном потврђује да је питање степеновања у језику и његовим категоријама веома актуелно у савременој српској лингвистици.

Докторска дисертација Ивана Милошевића *Фразни глаголи са партикулама IN, OUT, ON и OFF у енглеском језику; когнитивнолингвистичка анализа*, одбрањена 2016. године под менторством Катарине Расулић (MILOŠEVIĆ 2016), наставља у српској лингвистици истраживање просторне семантике граматичких речи које је започело монографијама Душке Кликовац *Семантика предлога; студија из когнитивне лингвистике* (KLIKOVAĆ 2000, 2008) и Катарине Расулић *Језик и просторно искуство* (RASULIĆ 2004). У дисертацији су приказани релевантни конструкти когнитивне семантике на основу којих је уобличен теоријско-методолошки оквир спроведеног истраживања (сликовне схеме садржавања и ношења, профилсање, појмовна метафора, појмовна метонимија, прототипска категоризација и др.). На великом језичком материјалу (1104 фразна глагола са укупно 2364 значења) утврђена су просторна и непросторна/апстрактна значења посматраних глагола. На пример, за фразне глаголе са партикулом IN издвојена су следећа просторна значења: улажење садржаног објекта (CO) у садржилац (C) (нпр.

go in), налажење CO у C (*stay in*), увлачење CO у C (*pull in*), стављање CO у C (*throw in*), уграђивање CO у C (*fit in*), попуњавање C (*fill in*), мешање CO у C (*mix in*), сакупљање CO (*get in*), упијање CO у C (*draw in*), окруживање CO (*fold in*), као и непросторна: увођење у животни простор (*move in*), уплаћивање (*pay in*), уношење података (*key in*), укључивање у систем (*tune in*), доспевање на? друштвени положај (*get in*), укључивање у активност (*count in*), придруживање (*join in*), замењивање (*fill in*), прекидање (*cut in*), усредсређивање (*zoom in*), увођење у стање (*break in*), попуњавање (*fill in*), уклапање (*fit in*), недоступност (*go in*), доступност (*set in*), функционисање (*cut in*), поседовање (*bring in*), остваривање успеха (*haul in*), привлачење (*bring in*), изоловање (*close in*), разумевање (*take in*) итд. (MILOŠEVIĆ 2016).

Уколико прихватимо мишљење да се акционално значење у словенским језицима исказује како помоћу показатеља који су садржани у самом глаголу (тзв. карактеризовани глаголи према Јурију Маслову), тако и аналитичким средствима – помоћу фазних глагола, речци, прилога, редупликације и сл., онда је наведена дисертација тематски блиска поменутиим когнитивнолингвистичким истраживањима акционалности у српском и украјинском језику (Поповић 2008, Ивановић 2016). У тим истраживањима се полазило од просторних значења, која су садржана у глаголским префиксима, те се помоћу тополошких шема и профилисања границе показивало њихово преосмишљавање у правцу акционалних, док су у поменутој дисертацији илустрована просторна обележја аналитичких афикса – партикула, као и њихово функционисање у сфери исказивања непросторних значења. У оба случаја су примењени слични модели. Садржавање подразумева постојање контејнера који је окарактерисан као садржилац, док ношење подразумева профилисање хоризонталне осе кретања, односно границе која је сагледана у хоризонталној равни, те се може тумачити као удаљавање или приближавање потоњој, стога се поменуто истраживање може посматрати и у светлу теорије семантичких локализација. Наведена дисертација може да служи као подстицај за слична истраживања на грађи српског језика. Употреба партикула и предлога као акционалних показатеља глагола са којим ова аналитичка средства улазе у устаљене конструкције може представљати занимљиву област аспектолошки усмерених истраживања у српском језику, која, са изузетком поменутих контрастивних истраживања, није привлачила посебну пажњу истраживача.

7. Когнитивнолингвистичка оријентација у дијалектолошким истраживањима

Теорија семантичких локализација нашла је своју примену и у српској дијалектологији, и то у њеној синтакси која је, према мишљењу Софије Милорадовић (2015), до почетка 21. века била у засенку других дијалектолошких истраживања. Монографска студија Слободана Павловића, која је посвећена систему детерминативних падежа у говору северозападне Боке, на југоисточној периферији херцеговачко-крајишког дијалекта (Павловић 2000), као и истраживања Марине Јуришић, „Синтакса падежа Горње Пчиње (Одредбене функције)“ (2014) и Радмиле Жугић, *Исказивање генијивних значења у говору јабланичког краја (у свейлу њризренско-џимочких говора као целине)* (2010), не само да представљају нову фазу у развоју дијалектолошких истраживања, већ показују и перспективност развоја те области уколико се она буде ослањала на теорије које у први план постављају механизме концептуализације појмовних и граматичких категорија. У овом случају когнитивна лингвистика је олакшала и учинила систематичним проучавање падежа у домаћој дијалектологији. Нов приступ падежу у оквиру когнитивне лингвистике допушта да се пореде системи са разгранатим формалним обележјима граматичког значења, али и они са сведеним репертоаром падежних облика и изразитом полисемијом предлога „који се у конкретним синтагматским везама јавља у посесивном, темпоралном, просторном или неком другом значењу“ (Жугић 2010: 23–24).

На узајамном прожимању дијалектолошких, социolingвистичких и когнитивнолингвистичких метода заснована је интердисциплинарна монографија Светлане Ћирковић *Стереотипи времена у дискурсу расељених лица са Косова и Метохије* (2012), која представља скраћену и прерађену верзију истоимене дисертације, одбраћене на Филолошком факултету у Београду а израђене под менторством Људмиле Поповић. Ауторка монографије полази од оригиналне хипотезе да је појам временске границе одређен колективним и индивидуалним људским искуством, што релативизује употребу граматичких средстава за исказивање временских односа, доводи до честе транспозиције времена у језику и истиче у први план лексичка и контекстуална средства исказивања појмова садашњости, прошлости и будућности. У складу са теоријским поставкама когнитивне лингвистике, Светлана Ћирковић потврђује полазну хипотезу аргументујући своје излагање аутентичним примерима из оригиналног корпуса. У питању је аудио-грађа из звучног архива, прикупљеног

у оквиру пројекта *Испираживање словенских говора на Косову и Мејхохији* (2002–2003), који је ауторка транскрибовала за потребе наведеног истраживања. Трагичан догађај који се узима као референтна тачка за одбројавање садашњости која је омеђена, с једне стране, бомбардовањем и говорном ситуацијом, а са друге, код испитаника претвара представу о садашњем тренутку у неку врсту међупростора између идеализоване прошлости и магловите будућности у коју временска стрела не досеже. Линеарни концепт садашњости, тј. период од расељавања до момента говора, супроставља се циклично представљеној прошлости. Приликом описа језичких средстава реализације појма временске границе ауторка полази од принципа теорије функционално-семантичких категорија, те посматра категорију временске границе као поље у чијем се центру налазе глаголи кретања. На поставкама функционално-семантичке теорије заснован је и опис полипредикативних синтаксичких структура са девербативима *раић* и *бомбардовање*, разматра се принцип конструисања и исказивања антериорности и постериорности у односу на поменуте референтне тачке. Анализом таксисних конструкција, транспозиције глаголских времена, прилога, предлога и других језичких средстава у функцији хронолошких маркера, показано је како се коришћењем језичке грађе може стићи до релевантних лингвистичких закључака који би потврдили наведене когнитивне претпоставке.

8. Лингвистика „границе“

Значајан је допринос српских научника когнитивној лингвистици у домену конституисања „фази“ лингвистике, коју је у српску науку увео академик Милорад Радовановић представивши је, пре свега, у два монографијама *Увод у фази лингвистику* (2009) и *Фази лингвистика* (2015). *Фази лингвистика* Милорада Радовановића наставља расправу о граници коју је започео Предраг Пипер у студији „Семантика границе“ (2008). Милорад Радовановић изводи ту расправу из оквира питања о граници лексичких и граматичких појава и посматра границу из перспективе најразличитијих области лингвистичких истраживања – социолингвистике и дијалектологије (питање границе у тзв. вертикалној и хоризонталној стратификацији језика, између нормираних језика и дијалеката, стандарда и супстандарда, балканизама и европеизама и сл.), лексикологије (граница између синонимије и полисемије, антонимије и синонимије, на нивоу

разливаности свих лексичко-семантичких категорија), као и у другим областима науке, уз солидно познавање филозофске основе расправе. Ако пођемо од Малевичеве оцене да је историја филозофије – историја људских заблуда, истраживање академика Радовановића донекле показује да је историја лингвистике – историја лингвистичких заблуда, осим ако не посматрамо ствари са аспекта дистанце према свакој оштрој подели, а за суштину ствари узимамо теорију која нам омогућава да једну те исту појаву сагледавамо као прелазну у зависности од фокусирања-дефокусирања границе. Такав приступ нас опет враћа на важност когнитивнолингвистичке перспективе која у основу проучавања језика ставља поделу на категорије које се узајамно преклапају. Наведене књиге Милорада Радовановића заправо постављају питања, а не пружају одговор, што је подједнако важно ако не и важније. Основно питање пак гласи – куда даље ако схватимо да смо подједнако у заблуди приликом проучавања језичких појава, колико и у праву? Можда би један од путева могао лежати у домену истраживања граматикализације у језику, посебно ако се крене путем дефокусирања лексичког и фокусирања граматичког значења. Граматикализацији у том смислу су посвећена бројна истраживања у свету. Код нас, међутим, она још увек лежи у засенку других врста анализе, са ретким изузецима који се првенствено одnose на дијахронијску лингвистику.

9. Когнитивна лингвистика са дијахронијског аспекта

Прочавању појава граматикализације у језику свакако доприноси историјско-когнитивна перспектива. Пионирско дело у тој области српске лингвистике представља монографија академика Јасмине Грковић-Мејдор *Историјска лингвистика. Когнитивнойшилошке сјудије* (2013). Монографија се састоји од појединих студија које спадају у област историјске граматике и лексикологије. Тежња да се испрати трансформација дубинске семантичке структуре у површинску са дијахронијске перспективе лежи и у основи анализе синтаксичких структура, коју је сама ауторка одредила као холистичку по својој природи (Грковић-Мелдор 2013: 7). Немало пажње у том контексту посвећено је граматикализацији са историјске перспективе, те је показано како словенски језици у свом развоју полако прелазе пут од језика номиналног типа са већом аутономијом реченичних делова ка језику вербалног типа у којем је почела доминирати реченица централизована око предиката, чиме површинске реченичне

структуре прелазе пут од формално паратактичких ка хипотактичким (Исто: 60–68). Граматикализација падежних облика на позицијама глаголских аргумената у смислу додељивања им чврсте улоге субјекта или објекта у реченици, по мишљењу ауторке, водила је развијању семантичко-синтаксичке категорије транзитивности, што је показано на примеру пута који је прешао праиндоевропски језик и његови наследници од активног ка номинативном типу реченице. Такву граматичку трансформацију Јасмина Грковић-Мејџор везује за промену погледа на свет. Ако се активни тип језика доживљава као онај који је претежно оријентисан ка теми, други је оријентисан према агенсу, што ауторка доводи у везу са човековом спознајом да живимо у свету који је детерминисан, док у другом типу човек је свестан своје улоге активног учесника у устројству света који га својом вољом може мењати. Тим поводом Јасмина Грковић-Мејџор закључује: „Стога развој номинативног типа индоевропских језика, односно типа језика оријентисаног ка агенсу (и субјекту као његовом експоненту) показује промену слике света: од оне у којој је човек део природе и прилагођава се њеним законима ка слици у којој он природу осваја и себи потчињава, когнитивно гледано – уобличавање слике света у којој човек има контролу над својим окружењем“ (Исто: 26). Илуструјући даље разлику између активног и номинативног типа језика ауторка монографије сагледава је и на примеру посесивних односа, те примећује: „Разлика између два језичка типа може се илустровати и структуром за исказивање посесије: у активном типу она гласи ‘х постоји за мене’, док је њена канонска номинативна структура у индоевропским језицима ‘ја имам х’ (Исто: 27). У овој монографији, чији се основни ставови о развоју категорије посесивности у словенским језицима у начелу слажу са ставовима других истраживача (в. нпр. ИВАНОВ 1989), та категорија је сагледана са когнитивнолингвистичког аспекта. Доследно је приказано како су словенски језици прешли пут од архаичног модела исказивања посесивности ка каснијем, са глаголом *habere*, који тренутно доминира у јужнословенским и западословенским језицима, а у украјинском и белоруском се користи паралелно са архаичним моделом. Како истиче ауторка, руски језик у том смислу припада Источнобалтском језичком савезу, чији се утицај осећа и у два остала источнословенска језика. Са когнитивнолингвистичког гледишта веома је важан закључак, до којег у овом поглављу долази истраживач, о томе да је „процес граматикализације новог модела конкомитантан с повлачењем старе структуре на периферију датог когнитивног домена,

где се лако подвргава реанализи или заузима маргинално место у систему“ (ГРКОВИЋ-МЕЛЏОР 2013: 133).

Такав закључак се може применити и на лексичка истраживања из области когнитивистички усмереног проучавања историје језика, што ауторка показује на примеру анализе когнитивних основа семантичке промене придева *йрав* и *крив*. Потоњи се посматрају као когнитивни примитиви. Са когнитивнолингвистичког аспекта осмишљени су у монографији и глаголи перцепције у старословенском језику итд. Приликом анализе развоја концепата који су, по мишљењу ауторке, кључни не само за културу византијског цивилизацијског круга већ и за традиционалну словенску културу, која је ослоњена на „претхришћанско наслеђе“ (Исто: 347), у монографији се разматрају концепти 'грех', 'здравље', 'добар', 'благ', 'цео'. Прасловенске формуле заклинања уводе нас у дијахронијску лингвокултурологију са когнитивног аспекта, те анализа потврђује да „је простор између домена физичког и менталног фазичан не само са синхронијског већ и са дијахронијског аспекта. Историјски посматрано прелаз од конкретног ка апстрактном био је градуалан“ (Исто: 332). На тај начин градуелност се поново истиче као централни појам когнитивнолингвистичких истраживања. Он прожима истраживања српских лингвиста од теорије семантичких локализација, преко фази лингвистике до историјске лингвистике, где се градуелност посматра како са аспекта морфологије и синтаксе (постепени прелазак од једног типа језика ка другом са историјске перспективе), тако и са аспекта лексичке семантике.

У истом кључу је настала и монографија Слободана Павловића *Узроци и механизми синтаксичких промена у српском језику* (2013), у којој су на једном месту презентоване студије које је аутор посветио проучавању дијахронијске синтаксе на грађи српског и других словенских језика. Ауторова запажања о природи језичког знака, која је изложио у студији *О феномену иконичности у језику*, настављају расправу о том питању у духу структурализма, прожегтог схватањем неопходности укључивања човекових когнитивних активности у тумачење лингвистичких појава. О Пирсовој тријади икона-индекс-симбол са аспекта њеног когнитивног пуњења писао је Роман Јакобсон у свом антологијском раду *В поискаx суцности языка* (ЈАКОБСОН 1965/1983), док је Талми Гивон на међународном симпозијуму *Iconicity in Syntax*, који је одржан на Стенфорду 1983. године, у складу са меком когнитивнолингвистичком категоризацијом изјавио да је човек развио способност да комбинује симболичност

језичког знака са нечим што је природно, неопходно, иконично, те је језички знак заправо синтеза симбола и иконе (GIVON 1985: 215). О томе да је свака реченица-исказ репрезентација стварности путем синтезе свих наведених типова знакова писао је и руски лингвиста Виктор Виноградов, везујући номинацију за симболичност, предикацију за иконичност и деиксу за индексалност (Виноградов 1987). Слободан Павловић у свом истраживњу, сасвим у духу когнитивнолингвистичких схватања, такође долази до закључка да је језички знак заправо разливен између иконе и симбола. У поглављу *Иконичности старосрпске синтаксе* аутор посматра принципе иконичног кодирања језичких структура, опредељујући се за принцип секвентивности, који, по његовом мишљењу, „преовладава у исказивању старосрпских хипотактичких структура с временском, погодбеном, допусном и намерном клаузом“ (Павловић 2013: 150), док се принципи квантитета и проксималности, односно дистантности, испољавају међу елементима старосрпских падежних система. Проучавање механизма иконичности кроз историју српског језика доводи истраживача до закључка да се он „периодично реактивира афирмишући или разграђујући резултате гласовних промена, аналогија и граматикализација, што је природан процес, будући да је људска активност, па и језичка активност константан процес смењивања креација и имитација“ (Исто: 168).

Са истим ослоном на структурну лингвистику и њене домете, али нагињући ка посматрању опозиције кроз присуство имплицитног трећег члана који се у једном тренутку може испољити потиснувши чланове опозиције, аутор пише и о развоју просторне падежне парадигме (где спаја теоријско-методолошке поставке теорије појмовне метафоре и локалистичке теорије падежа, на коју се ослањао и приликом описа падежних значења кроз призму њихове дијалекатске стратификације), о позиционирању субјекта, предиката и објекта у старосрпском језику и сличним темама. У најобимнијем поглављу монографије, насловљеном *Просторна метафора као когнитивни механизам конституисања непросторних падежних система*, аутор поставља циљ да на основу изворне семантике презентованих синтаксичких средстава реконструира путеве мисаоних асоцијација и категоризација, као и доживљај тих апстрактних појмова у слици света носилаца старосрпског језика (Исто: 260–261). Слободан Павловић пише о простору као изворном домену метафоричког мапирања описујући директивне и позиционе просторне параметре, као и семантички потенцијал просторних падежних

метафора. Потоње су сагледане у систему падежа с временским значењем кроз појмове ингресивности, терминативности, лонгитудиналности. Метафоричка концептуализација времена доводи се у везу и са таксисним показатељима симултаности, антериорности и постериорности. У духу теорије семантичких локализација разматрају се и просторне метафоре у систему падежа с начинским, узрочним, намерним, погодбеним и допусним значењем.

У поменутиим монографијама Јасмине Грковић-Мејдор и Слободана Павловића, које су у целини посвећене дијахроничком проучавању српског језика, према речима Милорада Радовановића, препознаје се утемељен когнитивистички научни концепт, уз ваљани баланс слеђења и научне традиције и научне иновације (РАДОВАНОВИЋ 2015а: 219).

10. Истраживања когнитивне метафоре и метонимије у српском језику

Питање значаја метафоре и метонимије приликом концептуализације слике света привлачи пажњу српских лингвиста и са аспекта синхроничког проучавања језика. После монографије Душке Кликовац *Метифоре у мишљењу и језику* (КЛИКОВАЦ 2004), која је широм отворила пут истраживањима концептуалне метафоре у српском језику, о њима са различитих аспеката пише Рајна Драгићевић у студији „Метафтонимија“ (2005), као и у темељним монографијама *Лексикологија српског језика* (2010) и *Вербалне асоцијације кроз српски језик и културу* (2010а). Појмовна метафора заузима важно место у монографији групе аутора *Јавни дискурс Србије* (SILAŠKI i dr. 2009), у интердисциплинарном истраживању Софије Милорадовић *Музички жаргон младих и музыкалниј младежњиј сленг* (2012), студији Катарине Расулић *Асијектвиј метонимије у језику и мишљењу* (2010), као и бројним радовима сличне проблематике у српској лингвистици. Питање метафоре Душка Кликовац разматра и у студијама које су настале после објављивања већ поменуте монографије (КЛИКОВАЦ 2006, 2008; КЛИКОВАЦ 2007).

На Филозофском факултету у Новом Саду и Београду питања когнитивне метафоре постају теме докторских дисертација Биљане Радић Бојанић – *Примена појмовне метифоре у усвајању вокабулара енглеског језика као стираниог* (ментор Предраг Новаков), која је касније сачинила основу монографије *Стиратијегије за разумевање метифоричког вокабулара* (RADIĆ BOJANIĆ 2013), Бојане Комароми

– Синесџезијска меџафора у ѓридевима у енглеском и срџском језику: когнитивнолингвистички ѓрисџуџ, која је настала под менторством Биљане Радић Бојанић (КОМАРОМЉ 2016), као и дисертације Тијане Весић Павловић – *Меџафоричка ѓресликавања сликовне схеме ѓуџање у енглеском и срџском језику* (ВЕСИЋ ПАВЛОВИЋ 2016), која је израђена под менторством Катарине Расулић.

Паралелно са истраживањима концептуалне метафоре у језику настају и дисертације посвећене концептуализацији емоџија. О томе, између осталог, сведоче дисертација Јелене Ракић – *Кулџуролошки асџекџи концепџуализације ѓроџоџиџичних емоџија у енглеском језику* (РАКИЋ 2015) која је настала под менторством Биљане Ѓорић, као и Милине Косановић – *Ѓридеви који означавају емоџије у енглеском и срџском језику: когнитивнолингвистичка анализа* (КОСАНОВИЋ 2016), која је израђена под менторством Катарине Расулић. Можемо очекивати да ће ови наслови ускоро осванути у нашим књижарама, што ће допринети попуњавању српске когнитивнолингвистичке библиотеке.

11. Когнитивнолингвистичка истраживања и асоџјативни експеримент

Међу когнитивнолингвистичким истраживањима лексике српског језика убедљиво предњаче она која се ослањају на асоџјативну методу. У том смислу издвајају се према научно-методолошкој утемељености и доследности примене резултата асоџјативног експеримента монографије из пера Рајне Драгићевић и Марије Стефановић, ауторки *Асоџјативног речника срџскога језика* (ПИПЕР, ДРАГИЋЕВИЋ, СТЕФАНОВИЋ 2005) и *Обраџног асоџјативног речника срџскога језика* (ДРАГИЋЕВИЋ, ПИПЕР, СТЕФАНОВИЋ 2011). Оцењујући своју монографију *Вербалне асоџјације кроз срџски језик у кулџуру* као интердисциплинарно истраживање, Рајна Драгићевић примећује: „Оно што повезује делове ове књиге јесте асоџјативна метода као истраживачки поступак који се примећује у анализи различитих лексиколошких, лингвокултуролошких, когнитивистичких и психоллингвистичких проблема“ (ДРАГИЋЕВИЋ 2010а: 23). Когнитивистички приступ проучаваној грађи је заступљен, експлицито или имплицитно, у целој књизи. Међутим, како истиче сама Рајна Драгићевић, посебна пажња му је додељена у последњем поглављу монографије, које је посвећено концептуализацији емоџија у српском језику. У том делу истраживања ауторка примећује оригиналне ме-

тоде асоцијативног анкетирања. Међу њима се посебно издваја упитник у којем се од испитаника захтева да у одговору на стимулус опишу ситуацију. Као пример навешћемо стимулус који је ауторка користила приликом описа концептуализације љутње. Од испитаника је било затражено да заврше реченицу која почиње речима *Љуџња је кад...* Ауторка пише: „Очекивало се да ће испитаници, завршавајући ову реченицу описом неке ситуације наводити различите догађаје који ће нам омогућити да изведемо прототипични сценарио за љутњу“ (Исто: 170). Чињеница је да су одговори, које су испитаници наводили као реакцију на питање *Љуџња је кад...*, били неподударни, за разлику од одговора на стимулусе који нису захтевали развијен одговор, на које се могло одговорити једном речју. Неподударност асоцијација у случају одговора који су захтевали опис ситуације може се тумачити управо њиховом прототипичном природом. Сваки од испитаника је као одговор на стимулус *Љуџња је кад...* навео ситуацију која му је остала у сећању као најупечатљивија. Прототипичне реакције, за разлику од оних у чијој основи лежи стереотип, по правилу се не подударују (в. о томе Роровић 2007: 409; Поповић 2008: 63) и управо тестови овакве природе, када се од испитаника захтева реакција у облику описа ситуације, воде њиховом разоткривању. Рајна Драгићевић своди те разнолике реакције на четири основна типа и тако издваја типичне представе о љутњи: ’љутња је кад ме неко изнервира’, ’љутња је блокирани циљ’, ’љутња је кад испољим физиолошку реакцију као реакцију на неки догађај’, ’љутња је кад ми неко учини неправду’ (Драгићевић 2010а: 171). Можемо закључити да је у овом случају ауторка кренула управо когнитивнолингвистичким правцем – од индивидуалних представа љутње ка уопштеним, оним које одсликавају концептуализацију љутње у језичкој слици света Срба. Когнитивна лингвистика нам пружа увид у представу која стоји у човековој психи иза речи, показује како се прелама стварност у искуство, а самим тим одговара на питање како је устројена стварност са аспекта оног што се може вербализовати.

Наведени пример новог приступа састављању асоцијативног упитника може послужити као илустрација разлике између когнитивне лингвистике, лингвокултурологије и етнолингвистике, које користе исте истраживачке поступке, где спада и асоцијативни експеримент, сличне методе, али се суштински разликују у приступу појави која се описује. Когнитивна лингвистика се бави асоцијацијама прототипичне природе, проучава језик полазећи од сазнајних

процеса који се разоткривају на индивидуалном нивоу, а њихово уопштавање и систематизација воде уобличавању вербализоване слике стварности. Лингвокултурологија полази од стереотипних реакција у чијој су основи колективне представе које немају додир са индивидуалним говорниковим искуством. Задатак лингвокултурологије је у томе да покаже како се уобичајено користити реч у том и том језику. Енолингвистика пак упућује на оно што стоји иза речи у народној традицији, слична је лингвокултурологији у погледу проучавања колективних представа, али су те представе петрификоване, преносе се са генерације на генерацију као део традиционалне културе. Поређењем прототипичних концептуализација које обухватају говорниково искуство, као и стереотипних представа које су сагледане са синхронијске и дијахронијске перспективе, добија се мозаик за који је општеприхваћен назив језичка слика света. Стога, проучавање потоње допушта, штавише подразумева, прожимање поменутих лингвистичких дисциплина уколико се том задатку приступа свеобухватно. Са друге стране, бројна су истраживања у којима је заступљен само један приступ проучавању језичке слике света – когнитивнолингвистички, лингвокултуролошки или етнолингвистички.

Асоцијативни експеримент као један од истраживачких поступака користе у својим когнитивнолингвистичким проучавањима стереотипа, који тумаче као колективну представу која је супростављена индивидуално концептуализованом прототипу, лингвисти млађе генерације Стефана Пауновић Родић, приликом проучавања родног стереотипа жене у језичкој слици света Словака и Срба (2014, 2016), и Карина Авагјан, чији се обухват истраживања односи на етничке стереотипе код Руса и Срба (Авагјан 2016).

Монографија Марије Стефановић, *Језичка слика њородице у руском и српском језику* (2012), као и низ њених студија сличне проблематике, такође се ослањају на асоцијативни експеримент и спадају у област лингвоконцептологије или лингвокултурологије, иако оперишу истим појмовним апаратом као и когнитивна лингвистика. Асоцијативни експеримент, дакле, може се успешно користити у бројним лингвистичким дисциплинама. Разлика је у приступу интерпретацији његових резултата – уколико се пође од индивидуалних реакција, може се продрети у суштину механизма концептуализације, ако се пак у први план издвоје стереотипне асоцијације, анализа ће показати пресек психологије једног друштва на одређеној етапи његовог развоја. Применом лингвоконцептолошке методе груписања

асоцијативних реакција које су семантички и когнитивно повезане Марија Стефановић је добила прегледну слику садржине асоцијативних поља у вези са основним концептима породице код Срба и Руса. За свако асоцијативно поље издвојени су центар и периферија, те су установљене доминантне одлике у концептима-називима чланова породице, што је дало основе за закључак о постојању разлика у слици савремене руске и српске породице, које се огледају првенствено у очекивањима која се постављају пред њене чланове. Са друге стране, осврт на паремиологију упућује на закључак о постојању веће сличности у концептуализацији породице у ранијем периоду развоја оба народа, који се одликовао израженом патријархалном оријентацијом (СТЕФАНОВИЋ 2012: 144).

12. Когнитивнолингвистичке методе и лексичка семантика

Проучавање лексичке семантике све више укључује у себе когнитивнолингвистичке методе, о чему сведоче истраживања Стане Ристић. У монографији *Модификација значења и лексички модификациони у српском језику* (2009), на трагу граматике конструкција Чарлса Филмора и Аделе Голдберг, Стана Ристић показује како партикуле, прилози или семантика глагола утичу на промену значења конструкције, те се потоње не могу сагледати као семантички и синтаксички производ који је настао слагањем својих чинилаца, већ као целина са стабилним језгром у периферној јединици која одређује значење променљивих конструкције – синтаксички и семантички гледано пуновредних елемената који су подложни модификацији. У том смислу занимљиво је и сагледавање аналитичких средстава за исказивање аспектуалних значења глагола, попут прилога *йосџе-йено*. Овај прилог, према мишљењу Стане Ристић, уноси у семантику глагола са којим се спаја акционално значење партитивне дистрибутивности, што поново враћа на тезу о сврсисходности проучавања аналитичких средстава исказивања аспектуалних значења глагола у српском језику, о којој је већ било речи у овом раду.

У монографији *Грамаиички и когнитивни аспекти лексичког значења* (Ристић 2015), која је, према речима саме ауторке, Стане Ристић, настала као последица свакодневног решавања отворених питања у обради лексике у тезаурусном речнику САНУ, у центру пажње нашла су се различита питања: концептуализација лексичког значења, однос јединица семантичког и когнитивног плана у формирању лексичког значења, однос појма и концепта у језичкој реа-

лизацији, позиција и улога концепта у српској лингвокултури, као и етнолингвистички аспекти реализације лексичког значења – стереотипизација и стереотипи у српском језику и српској култури, реализација концепата и стереотипа у дискурсу (поетском, књижевном и религијском) и сл. (Исто: 13). Синтеза метода интерпретативне лексикографије, која је разрађена од стране Јурија Апресјана, и етнолингвистичких постулата Жежија Бартмињског, обogaћена оригиналном концептуалном анализом у оквиру когнитивнолингвистичког проучавања српске лексике, као и речи у мрежи вербалних асоцијација, показала се као веома ефикасна у опису језичке слике света Срба, чији се поједини фрагменти разматрају у наведеној књизи. На богатој грађи у монографији се анализирају механизми утицаја синтаксичке дистрибуције речи на њену семантику, и издвајају се кваркови граматичког значења који доприносе бољем разумевању елемената језичког система са аспекта њихове употребе. Тезаурус и граматика се третирају заједно, што представља основу когнитивнолингвистичке анализе, која је заснована на лингвистичком проматрању језичког континуума кроз призму антрополошки усмереног интердисциплинарног приступа.

У контексту когнитивнолингвистичких истраживања лексике српског језика треба поменути и дисертацију Милене Јакић *Придевска антонимија у речнику, контексту и когнитивном систему*, која је одбрађена на Филолошком факултету у Београду под менторством Рајне Драгићевић (Јакић 2016). Наведена дисертација садржи резултате истраживања које је настало као плод сарадње когнитивних лингвиста са психолозима-когнитивистима из Лабораторије за експерименталну психологију на Филозофском факултету у Београду. Сагледавање антонимије из перспективе лингвиста и психолога допринело је комбиновању различитих метода и поступака у анализи. Међу њима убедљиво предњачи асоцијативни експеримент који обухвата тестове слободних и контролисаних асоцијација. Грађа коју је ауторка прикупила на великом корпусу од око 56 милиона речи статистички је ваљано обрађена и послужила је као основа за бројне закључке како теоријско-методолошке тако и примењено-лексикографске природе. Посебно скреће на себе пажњу настојање да се допринесе категоризацији антонима у складу са когнитивнолингвистичким приступом те се издвајају прототипични антоними и они који то нису, разоткривају се механизми настајања антонима који помажу разумевању организације и чувања информације у човековој психи. Практични резултати овог истраживања огледају се у

састављању специјализованих лексиколошких асоцијативних речника, на пример, *Асоцијативног речника њридевских антионима српског језика*, који је Милена Јакић припремила, у коауторству са Надом Шевом.

13. Когнитивнолингвистичка и сродна истраживања српског језика

Трећи по реду зборник из серије *Српски језик у светлу савремених лингвистичких теорија* у издању Одељења језика и књижевности САНУ посвећен је етнолингвистичким проучавањима српских и других словенских језика, а објављен је у част јубилеја академика Светлане Толстој, водеће представнице савремене етнолингвистике (ПИПЕР, РАДЕНКОВИЋ 2008). У радовима који су представљени у овој колективној монографији, која је окупила бројне лингвисте из Србије и целог света, појмови језичка слика света и концепт су и те како заступљени. Зборник заправо представља сјајан пример етнолингвистичког информатора за кључне концепте словенских култура. Говорећи о структури трећег поглавља овог зборника *Културни концепцији: од смисла њрема речи*, један од уредника зборника Љубинко Раденковић напомиње: „Анализиране у овом поглављу речи, као што су *судбина*, *име*, *грех*, *смрт*, *душа*, *крепање*, нису обичне лексеме, нису ни само појмови, већ, на неки начин „савијени текстови“ духовне културе, чијим се „развијањем“ и тумачењем долази до разумевања концепта света и одгонетају релације *живој/смрт*, *добро/лоше*, *своје/иуђе*, *богатство/сиромаштво* итд.“ (Исто: 12). Реченоме се може додати и то да етнолингвистика може показати како треба развијати савијене текстове, шта све значи реч *живој* у народној песми или другом фоклорном жанру, али не може одговорити на питање шта стоји иза речи *живој* у човековој свести. Тај одговор може дати когнитивна лингвистика.

Као пример интердисциплинарног истраживања, које је претежно етнолингвистички оријентисано, али донекле садржи елементе когнитивне лингвистике, може послужити и монографија Иване Башић *Слике у речима. Иконичност лексике српског језика у контексту словенске митологије: метафоре живоја и смрти* (БАШИЋ 2016).

Оријентација лингвокултурологије на проучавање језика који је везан за сферу сакралног допринела је афирмисању у српској средини релативно нове интердисциплинарне науке, познате као теолингвистика. Анализа језичких чињеница у тој сфери засад се ослања

на методе које се користе у сродним лингвистичким дисциплинама, између осталог и на асоцијативни експеримент. Та, психолингвистичка у својој основи, метода зближава теолингвистику са когнитивном. Међутим, блискост ових лингвистичких дисциплина може се објаснити и тиме да обе у једном свом сегменту настоје да дају одговор на питање о путевима вербализације менталних концепата који спадају у сферу неизрецивог. Теолингвистика у тежњи да допре до суштине оног што се не може до краја вербализовати јер, према речима Дионисија Ареопагита „према свеопштем све превазилазећем Узроку припада и анонимност“ (АРЕОПАГИТ: 579), може допунити напоре когнитивних лингвиста да продру у суштину спреге између менталних конструката и нултих вербалних репрезентација, и таква интердисциплинарна истраживања у перспективи могла би допринети напретку когнитивне лингвистике у тој сфери. Популарисању теолингвистике у српској науци највише су допринели радови Ксеније Кончаревић, која се с правом може сматрати утемељивачем модерне српске теолингвистике. Ксенија Кончаревић у својој монографији *Поглед у теолингвистику* (2015), између осталог, илуструје како се у тој старој хуманистичкој дисциплини, чије се порекло може везивати за херменеутику, могу користити модерни поступци, попут поменутог асоцијативног експеримента, на који се ауторка такође ослања. Рецимо, у поглављу *Религиозност кроз призму вербалних асоцијација носилаца руског и српског језика* Ксенија Кончаревић користећи резултате асоцијативних упитника, долази до закључка о компатибилности добијених података о религијским представама Руса и Срба са резултатима ранијих социолошких истраживања. Систематизација резултата експеримента и њена анализа показала је да су „религијске представе код Руса, судећи према структури и садржају асоцијативних поља лексема из сфере духовности, аморфне, негативније емоционално и експресивно маркиране него у Срба и подразумевају већу дистанцираност која се манифестује кроз интелектуалистички, рационални или атеистички приступ“. Код Срба је пак „однос према појмовима из сакралне сфере претежно позитивно обележен, али представе о њима неретко су нејасне. Преовладава традиционализам, са слабијим експонирањем националног елемента“ (КОНЧАРЕВИЋ 2015: 165). Слична запажања у другим сегментима проучавања језика сакралног доприносе уобличавању представе о својеврсном погледу на свет кроз призму религије. Такав приступ концептуализацији стварности, који ауторка зове проучавањем религијско-језичке слике света, иако нема експлицитно

упориште у когнитивној лингвистици, наликује јој колико и лингвокултурологија.

Истраживања на граници између когнитивне лингвистике и блиских јој лингвистичких дисциплина – пре свега теорије дискурса, очекивана су с обзиром на поменуту тенденцију когнитивиста да контекстуализују језик. Посматрање језика кроз дискурс, који сам по себи подразумева укључивање исказа у прагматички контекст, неизоставно води коришћењу когнитивнолингвистичких метода, што је потврђено у већ поменутој књизи групе аутора Надежде Силашки, Татјане Ђуровић и Биљане Радић-Бојанић *Јавни дискурс Србије* (SILAŠKI i др. 2009), затим у монографији Соње Филиповић-Ковачевић *Имплицитна значења у рекламама на енглеском и српском језику* (FILPOVIĆ-KOVAČEVIĆ 2013), као и у докторској дисертацији Диане Продановић-Станкић *Језички и ванјезички аспекти вербалног хумора у енглеском и српском језику на примеру филмских и телевизијских дијалога: когнитивнолингвистички приступ* (PROĐANOVIĆ-STANKIĆ 2013).

Резимирајући преглед домета когнитивне лингвистике у Србији за последњих десет година, можемо приметити да су у њој подједнако заступљена истраживања граматике и лексике, с тим што су граматичка проучавања више оријентисана на проналажење оригиналних концепција које допуштају да се разматране језичке појаве сагледају са новог аспекта било једнојезично било приликом њиховог контрастирања. С обзиром на такву оријентисаност, управо у том домену требало би очекивати значајне резултате који би могли да се пореде са већ постигнутим остварењима, попут теорије семантичких локализација Предрага Пипера, која се с успехом примењује у бројним областима српске лингвистике. Са друге стране, когнитивна лингвистика у Србији могла би покушати да дубље продре у суштину менталних процеса и тиме изађе из круга апликативне дисциплине отварајући путеве за теоријска решења која би се могла примењивати не само у лингвистичким истраживањима, већ и у сродним наукама – психологији, неурологији, теорији информатике. У том смислу неопходно је повезивање српских лингвиста са филозофима, антрополозима, етнолозима, психолозима, неуролозима, информатичарима, као и са представницима других научних дисциплина чији је предмет проучавања човек и његово сазнање. У таквом интердисциплинарном споју когнитивнолингвистичка истраживања у Србији добиће додатни подстицај који је неопходан за даљи продуктиван развој ове перспективне области.

Цитирана литература

- АВАГЯН, Карина. «Семантическая сочетаемость именных конструкций с этнонимами в русском и сербском языках.» Русский язык в славянской межкультурной коммуникации: история и современность. Том. Выпуск IV. Итоги Международной научной конференции, посвященной памяти д.ф.н., профессора Войловой К.А. Москва: Московский государственный областной университет, 2016, стр. 353–359.
- АПРЕСЯН, Юрий Д. *Избранные труды. Т. 1. Лексическая семантика: синонимические средства языка.* Москва: Языки русской культуры, 1995.
- АРЕОПАГИТ, Дионисије. *О Божанским именима.* <<http://www.manastirulesju.org.rs/files/OBозanskimIMenima.pdf>> 20.02.2017.
- АРУТЮНОВА, Нина Д. *Язык и знание.* Москва: Языки русской культуры, 2004.
- БАШИЋ, Ивана. *Слике у речима. Иконичности лексики српског језика у контексту словенске митологије: мейџоре живописа и смрти.* Београд: Етнографски институт САНУ, 2016. (Посебна издања Етнографског института САНУ, књига 85).
- БОЛДЫРЕВ, Н. Н. „Концептуальное пространство когнитивной лингвистики.“ *Вопросы когнитивной лингвистики* 1 (2004): стр. 18–36.
- БОНДАРКО, Александр В. *Проблемы функциональной грамматики. Полевые структуры.* СПб.: Наука, 2005.
- ВИНОГРАДОВ, Виктор А. «Иерархия категорий в грамматической типологии.» *Proceedings of the XIV-th International congress of linguists. Vol. 3.* Berlin, 1987, pp. 2433–2435.
- ВЕСИЋ ПАРВЛОВИЋ, Тијана. *Мейџоричка пресликавања сликовне схеме џуџање у енглеском и српском језику.* (Докторска дисертација одбрањена на Филолошком факултету у Београду 30.06.2016). <<http://eteze.bg.ac.rs/application/showtheses?thesesId=3463>>20.02.2017.
- ГРКОВИЋ-МЕДЏОР, Јасмина. *Историјска лингвистика: когнитивно-митолошке студије.* Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижевница Зорана Стојановића, 2013.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна. „Метафтонимија.“ *Научни саставак славистија у Вукове дане* 34/3 (2005): стр. 185–191.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна. *Вербалне асоцијације кроз српски језик и културу,* Београд: Друштво за српски језик и књижевност, 2010.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна. *Лексикологија српског језика,* Београд: Завод за издавање уџбеника, 2010а.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна, ПИПЕР, Предраг, СТЕФАНОВИЋ, Марија. *Образни асоцијативни речник српскога језика,* Београд: Службени гласник, Београдска књига, 2011.
- ЖУГИЋ, Радмила. *Исказивање генитивних значења у говору јабланичког краја (у свејлу џризренско-џимочких говора као целине).* Београд: Институт за српски језик САНУ, 2010. (Монографије 13).
- ИВАНОВ, Вячеслав В. *Категория посессивности в славянских и балканских языках,* Москва: Наука, 1989.

- ИВАНОВИЋ, Милена. „Степеновање у сфери глагола.“ Љ. Поповић, Д. Војводић, М. Номаћи (ур.) *У њросџору лингвистичке славистичке*. Београд: Филолошки факултет, 2015, стр. 399–415.
- ИВАНОВИЋ, Милена. *Акционалносџ: семантика и форма у савременом украјинском и срџском језику*. Београд: Филолошки факултет, 2016.
- ЈАКИЋ, Милена. *Придевска антионимија у речнику, конџекстиу и когниџивном сисџему*. (Докторска дисертација одбрањена на Филолошком факултету у Београду 5.07.2016). <<http://harvester.rcub.bg.ac.rs/handle/123456789/4300>>20.02.2017.
- ЈУРИШИЋ, Марина. 2014. „Синтакса падежа Горње Пчиње (Одредбене функције).“ *Срџски дијалекџолошки зборник LXI* (2014): стр. 367–534.
- КАЦНЕЛСОН, Соломон Д. *Типологија језика и речевоје мџшленение*. Ленинград: Наука, 1972.
- КЛИКОВАЦ, Душка. „О метафоричкој концептуализацији неких апстрактних појмова из домена моралности.“ *Срџски језик XI*, 1–2 (2006): стр. 103–114.
- КЛИКОВАЦ, Душка. „Шта је то метафора?“ *Књижевносџ и језик LX*, 1–2, (2008): стр. 57–76.
- КОНЧАРЕВИЋ, Ксенија. *Поглед у џеолингвистичку*. Београд: Јасен, 2015.
- КУБРЯКОВА, Елена С. *Краткиј словарь когниџивных терминов*. Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина (сост.). Москва: Изд-во МГУ, 1997.
- КУБРЯКОВА, Елена С. *Језик и знание*. Москва: Језици славјанској културе, 2004.
- КУБРЯКОВА, Елена С. *В поискah суџности језика: когниџивные исследования*. Москва: Знак, 2012.
- ЛУРИЈА, Александр Р. *Основные проблемы нейролингвистики*. Москва: Изд-во МГУ, 1975.
- МЕДЕНИЦА, Лука. «Локальное наречие мимо в русском языке и его эквиваленты в сербском языке.» *Проблемы концептуализации действительности и моделирования языковой картины мира 6* (2013): стр. 264–269.
- МЕДЕНИЦА, Лука. *Незаменички џрилози са џросџорним значењем у савременом руском и срџском језику*. (Докторска дисертација одбрањена на Филолошком факултету у Београду 28.11.2014). <<http://harvester.rcub.bg.ac.rs/handle/123456789/642>>20.02.2017.
- МЕДЕНИЦА, Лука. «Локальные наречия с корнем *-нупр-* в русском и их эквиваленты в сербском языке.» *Научный диалог 11/47* (2015): стр. 19–30.
- МЕДЕНИЦА, Лука. „Просторна локализација незамењичким прилозима са кореном *-низ-* у руском и српском језику.“ *У џросџору лингвистичке славистичке. Зборник научних радова џоводом 65 година живоџа академика Предрага Пџџера*. Љ. Поповић, Д. Војводић, М. Номаћи (ур.). Београд: Филолошки факултет, 2015, стр. 503–514.
- МИЛОРАДОВИЋ, Софија. *Музички жаргон младих и молодежњниј музикалњниј сленг. Комџарайџивни џоглед*, Београд: Етнографски институт САНУ, 2012. (Посебна издања Етнографског института САНУ, књига 76).
- МИЛОРАДОВИЋ, Софија. „Синтакса падежа у српској дијалектологији – степен испитаности и теоријско-методолошки приступи.“ *У џросџору лингвистичке*

- слависти́ке. Зборник научних радова њоводом 65 година живоџа академика Предрага Пиџера.* Љ. Поповић, Д. Војводић, М. Номаћи (ур.). Београд: Филолошки факултет, 2015, стр. 515–533.
- Николит, Марина. *Катџегорија сџеџена у срџском језику. Сложена реченица.* Београд: Институт за српски језик САНУ, 2014. (Монографије 21).
- Павловић, Владан. *Градијенџносџ у синџаксичким конџструкцијама у енглеском језику.* (Докторска дисертација одбрањена на Филолошком факултету Универзитета у Београду 12. септембра 2012).
- Павловић, Слободан. *Деџтерминаџивни џадежи у говору северозаџадне Боке.* Београд: Институт за српски језик САНУ, 2000. (Библиотека Јужнословенског филолога, Нова серија, књ. 16).
- Павловић, Слободан. *Узроци и механизми синџаксичких џромена у срџском језику,* Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2013.
- ПАУНОВИЋ РОДИЋ, Стефана. „Концепт *жене змаја* у српском и *dračice* у словачком савременом језику“ 43. *научни сасџанак слависти́а у Вукове дане*, Београд, 12–15. IX 2013. Београд: Међународни славистички центар, 2014, стр. 305–318.
- ПАУНОВИЋ РОДИЋ, Стефана. „Простор и време *жене* у словачкој и српској фразеологији и паремиологији.“ *Prostor in časv frazeologiji.* Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2016, str. 459–466.
- ПИПЕР, Предраг. *Заменички џрилози у срџскохрватџском, руском и џољском језику : (семантичка сџудија).* Београд: Институт за српскохрватски језик; Библиотека Јужнословенског филолога, 1988.
- ПИПЕР, Предраг. „Грамати́ка границе.“ *Јужнословенски филолог: у часџ академика Милке Ивић* 64 (2008): стр. 307–322.
- ПИПЕР, Предраг. *Лингвисти́чка русисти́ка: сџудије и чланици.* Београд: Филолошки факултет, 2012.
- ПИПЕР, Предраг. *Лингвисти́чка слависти́ка: сџудије и чланици.* Београд: Славистичко друштво Србије, 2014.
- ПИПЕР, Предраг, Антонић Ивана, Ружић Владислава, Танасић Срето, Поповић Људмила, Тошовић Бранко. *Синџакса савременога срџског језика: џросџа реченица.* У редакцији академика Милке Ивић. Нови Сад: Матица српска; Београд: Београдска књига, Институт за српски језик, 2005.
- ПИПЕР, Предраг, Драгићевић, Рајна, Стефановић, Марија. *Асоцијатџивни речник срџскога језика,* Београд: Београдска књига, Филолошки факултет, Службени лист, 2005.
- ПИПЕР, Предраг (ур.). *Когнитџивнолингвисти́чка џроучавања срџског језика.* Београд: САНУ, 2007.
- ПИПЕР, Предраг, Раденковић, Љубинко (ур.). *Еџнолингвисти́чка џроучавања срџског и других словенских језика: у часџ академика Свеџлане Толсџој.* Београд: САНУ, 2008.
- ПОПОВИЋ, Људмила. *Језичка слика свеџа. Когнитџивни асџекџ конџрасџивне анализе.* Београд: Филолошки факултет, 2008.

- РАДОВАНОВИЋ, Милорад. *Увод у фази лингвистике*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2009. (Библиотека *Елементи*, 82).
- РАДОВАНОВИЋ, Милорад. *Фази лингвистике*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2015. (Библиотека *Theoria*, 86).
- РАДОВАНОВИЋ, Милорад. „Предраг Пипер о језику и простору.“ Љ. Поповић, Д. Војводић, М. Номаћи (ур.) *У простору лингвистичке славистике*. Београд: Филолошки факултет, 2015а, стр. 25–35.
- РАСУЛИЋ, Катарина. „Аспекти метонимије у језику и мишљењу.“ *Theoria* 3, (2010), стр. 49–70.
- РАСУЛИЋ, Катарина, Кликовац, Душка (ур.) *Језик и сазнање: христолошкија из когнитивне лингвистике*. Београд: Филолошки факултет, 2014.
- РИСТИЋ, Стана. *Модификација значења и лексички модификатори у српском језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2009. (Монографије 10).
- РИСТИЋ, Стана. *Грамађички и когнитивни аспекти лексичког значења*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2015. (Монографије 22).
- СТЕПАНОВ, Юрий С. *Имена, предикаты, предложения: Семиологическая грамматика*. Москва: Наука, 1981.
- СТЕФАНОВИЋ, Марија. *Језичка слика породице у руском и српском језику*. Нови Сад: Филозофски факултет, 2012.
- ЋИРКОВИЋ, Светлана. *Стереотипи времена у дискурсу раселиених лица са Косова и Метохије*. Београд: Балканолошки институт САНУ, 2012.
- ЈАКОБСОН, Роман О. «В поисках сущности языка.» *Семиотика*. Москва: Радуга, 1983, стр. 102–117.
- АШИЋ, Тјјана. *Espace, temps, prépositions*. Genève, Paris: Librairie Droz, 2008.
- АШИЋ, Тјјана, CORBLIN, Francis. „Telic definites and their prepositions: French and Serbian.“ *Weak Referentiality*. A. Aguilar-Guevara, B. Le Bruyn, J. Zwarts, Amsterdam, New York: John Benjamins, 2014, pp. 183–212.
- АШИЋ, Тјјана. „Spatial deictic expression in Serbian ovde, tamo, tu; a new approach.“ Љ. Поповић, Д. Војводић, М. Номаћи (ур.) *У простору лингвистичке славистике*. Београд: Филолошки факултет, 2015, стр. 111–135.
- DE SAUSSURE, Ferdinand. *Cours de linguistique générale*. Charles Bally, Albert Sechehaye et Albert Riedlinger (éd.). Paris: Payot, 1971.
- GEERAERTS, Dirk. „A rough guide to Cognitive Linguistics.“ *Cognitive Linguistics: Basic Readings*. Dirk Geeraerts (ed.). Berlin–New York: Mouton de Gruyter, 2006, pp. 6–29.
- GEERAERTS, Dirk. „Recontextualizing grammar: Underlying trends in thirty years of cognitive linguistics.“ *Cognitive Linguistics in Action: From Theory to Application and Back*. E. Tabakowska, M. Choinski, L. Wiraszka (eds.). Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 2010, pp. 71–102.
- GIVON, Talmy. „Iconicity, isomorphism and non-arbitrary coding in syntax.“ *Iconicity in Syntax. Proceedings of a symposium on iconicity in syntax, Stanford, June 24–26, 1983*. John Haiman (ed.) Amsterdam: John Benjamins, 1985, pp. 187–219.

- JACKENDOFF, Ray. *Languages of the Mind: Essays on Mental Representation*. Cambridge: MIT Press, 1992.
- KLIKOVAC, Duška. *Semantika predloga – studija iz kognitivne lingvistike*. Beograd: Filološki fakultet, 2000.
- KLIKOVAC, Duška. *Semantika predloga – studija iz kognitivne lingvistike*. 2. izdanje, dopunjeno registrima. Beograd: Filološki fakultet, 2008.
- KLIKOVAC, Duška. *Metafore u mišljenju i jeziku*. Beograd: Biblioteka XX vek, 2004.
- KLIKOVAC, Duška. „Ljubav i jezik.“ *Ljubav i psihijatrija. Referati sa seminara „Ljudi govore”, održanog 12. i 13. 12. 2005*. Branko Ćorić (ur.). Beograd: Institut za neuropsihijatrijske bolesti „Laza Lazarević“, 2007, str. 33–45.
- KOMAROMI, Bojana. *Sinestezijska metafora u pridevima u engleskom i srpskom jeziku: kognitivnolingvistički pristup*. (Doktorska disertacija odbranjena na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu 17.06.2016). <http://ff.uns.ac.rs/studije/doktorske/uvid_javnosti/BojanaKomaromiDisertacija.pdf> 20.02.2017.
- KOSANOVIĆ, Milina. *Pridevi koji označavaju emocije u engleskom i srpskom jeziku: kognitivnolingvistička analiza*. (Doktorska disertacija odbranjena na Filološkom fakultetu u Beogradu 2016. godine). <[file:///C:/Users/ljudm/Downloads/Doktorat%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/ljudm/Downloads/Doktorat%20(3).pdf)>20.02.2017.
- MILOŠEVIĆ, Ivan. *Frazni glagoli sa partikulama IN, OUT, ON i OFF u engleskom jeziku: kognitivnolingvistička analiza*. (Doktorska disertacija odbranjena na Filološkom fakultetu u Beogradu 27. maja 2016).
- POPOVIC, Ljudmila. “Prototypical and Stereotypical Color in Slavic Languages: Models Based on Folklore.” *Anthropology of Color: Interdisciplinary Multilevel Modeling*, Robert E. MacLaury, Galina V. Paramei (eds.). Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins, 2007, pp. 408–422.
- PIPER, Predrag. *Zamjenički prilozi: (gramatički status i semantički tipovi)*. NoviSad: Institut za strane jezike i književnosti, 1983 (Radovi Instituta za strane jezike i književnosti. A. Jezičke studije; sv. 5).
- PIPER, Predrag. *Jezik i prostor*. Zemun: Biblioteka XX vek ; Beograd: Čigoja štampa, 1997. (Biblioteka XX vek ; 91); 2. dopunjeno izd. 2001.
- PRODANOVIĆ-STANKIĆ, Diana. *Jezički i vanjezički aspekti verbalnog humora u engleskom i srpskom jeziku na primeru filmskih i televizijskih dijaloga: kognitivnolingvistički pristup*. (Doktorska disertacija odbranjena na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu 2013. godine).
- RADIĆ BOJANIĆ, Biljana. *Strategije za razumevanje metaforičkog vokabulara*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2013.
- RAKIĆ, Jelena. *Kulturološki aspekti konceptualizacije prototipičnih emocija u engleskom jeziku*. (Doktorska disertacija odbranjena na Filološkom fakultetu u Beogradu 24.04.2015). <<https://fedorabg.bg.ac.rs/fedora/get/o:10027/bdef:Content/get>> 20.02.2017
- RASULIĆ, Katarina. *Jezik i prostorno iskustvo. Konceptualizacija vertikalne dimenzije u engleskom i srpskohrvatskom jeziku*. Beograd: Filološki fakultet, 2004.
- SILAŠKI, Nadežda, ĐUROVIĆ, Tatjana, RADIĆ-BOJANIĆ, Biljana. *Javni diskurs Srbije*. Beograd: Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, 2009.

- STANOJEVIĆ, Veran, AŠIĆ, Tijana. *Semantika i pragmatika glagolskih vremena u francuskom jeziku*. 2. dop. izdanje. Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet, 2008.
- FILIPović-KOVAČEVIĆ, Sonja. *Implicirana značenja u reklamama na engleskom i srpskom jeziku*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2013.
- РМС: *Речник српскохрватског књижевног језика I-VI (друго фототипско издање)*. Нови Сад, Загреб: Матица Српска, Матица Хрватска, 1990.

Людмила В. Попович

АКТУАЛНЕ ИССЛЕДОВАНИЯ СЕРБСКОГО ЯЗЫКА В ОБЛАСТИ КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ

Резюме

В статье рассматриваются достижения сербских ученых в области когнитивной лингвистики за последние десять лет. Особое внимание посвящено когнитивным исследованиям грамматики сербского языка, отдельно взятого и в сопоставительном аспекте, в которых с успехом используется теория семантических локализаций Предрага Пипера. Отмечены успехи сербских ученых в сфере исторической когнитивной лингвистики и нечеткой (*fuzzy*) лингвистики. Выделены когнитивные принципы исследований по сербской диалектологии, а также в области лексикологии, лингвокультурологии и этнолингвистики.

Ключевые слова: когнитивная лингвистика, сербский язык, грамматика, историческая лингвистика, диалектология, лексикология.

Ljudmila V. Popović

CURRENT ISSUES OF COGNITIVE LINGUISTIC STUDIES OF SERBIAN

Summary

The paper discusses the results of research by Serbian scholars into the field of cognitive linguistics over the past ten years. Special emphasis is laid on the cognitive linguistic studies of grammar, both in Serbian proper and from the contrastive viewpoint, which successfully apply Predrag Piper's semantic localisation theory. It highlights the achievements of Serbian scholars in the sphere of historical cognitive linguistics, as well as fuzzy linguistics. It singles out cognitive principles in research into Serbian dialectology, as well as into lexicology, cultural linguistics and ethnolinguistics. The paper specifies the distinctive principles of the multidisciplinary fields in which cognitive linguistic methods of language study are used.

Keywords: cognitive linguistics, Serbian language, grammar, historical linguistics, dialectology, lexicology.